

עיריית חולון
אגף חינוך

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
גף ניסויים ויזמות חינוכית

התנהלות הומנית – בגן הילדים

תוכנית הוליסטית ברוח התפיסה ההומניסטית

פותחה בגן ניסויי חינוכית – חולון / מחוז תל-אביב

תשס"ד – תש"ע 2004 – 2010

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות טיפוח הערך "ואהבת לרעך כמוך"

לי-חי: "אמצי שחש שנהנה באהבה, שאני נהנה באהבה בשל מוקד"

מובילת הניסוי: גילה יצחקי, מנהלת הגן

מנהלת הניסוי: רונית שמולביץ

סייעות הגן: שרה ידגר, פנינה קונפורטי

צוות מינהל החינוך עיריית חולון

ועדת היגוי: רונית שמולביץ, מפקחת מתאמת גנ", מחוז תל-אביב, משרד החינוך

חיה נסצקי, ראש תחום גני ניסוי, גף ניסויים, משרד החינוך

מכללת סמינר הקיבוצים: פרופ' נמרוד אלוני

ד"ר דורון לדרר

ורד גימבורג

דור הררי

פרל הדרי

עריכה לשונית: ליאורה הרציג

תפיסה חזותית וייעוץ גרפי: רפי כהן

עיצוב והדפסה: דפוס וסטודיו איילון

הוצאה לאור: משרד החינוך, גף פרסומים

© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך

ירושלים, תשע"א – 2011 **gov**
www.gov.il

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות נושא "אני ואתה נדאג לסביבה"

גל: ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות נושא "אני ואתה נדאג לסביבה"

תוכן עניינים

הקדמה

- גנית וינשטיין, מנהלת גף ניסויים ויזמות חינוכית 5
- גילה יצחקי, מנהלת גן ניסויי "חיננית", מובילת הניסוי 7
- רונית שמולביץ, מפקחת הניסוי 9
- חיה נסצקי, ראש תחום גני ילדים, גף ניסויים 11
- הסיכוי להשבחת החינוך נעוץ בשיתוף פעולה בין אקדמיה לשטח -
פרופ' נמרוד אלוני וד"ר דורון לדרר, סמינר הקיבוצים 13

פרק 1

- תעודת זיהוי ותמצית הניסוי 14
- עיקרי יסוד 15
- יעדים, מאפיינים, פיתוח והטמעה 20
- אבני דרך 23
- הלכה למעשה בגן ניסויי "חיננית" 26

פרק 2

- תשתיות רעיוניות, ערכיות ותיאורטיות 28
- הגן ההומניסטי והמחנכת ההומניסטית 28
- יסודות התפוח בגן ניסויי "חיננית" בהתנהלות הומנית 32

פרק 3

- אקלים חברתי מיטבי: גן משפחה וקהילה 44
- אקלים מיטבי בגן ניסויי "חיננית" בהתנהלות הומנית 44
- שותפות עם הורים 61

פרק 4

- תוכנית חינוכית וסביבה מרחבית 68

פרק 5

- ענפי האומנות כתשתיות להצמחת האישיות 72
- תיאטרון בובות ככלי חינוכי בגן ילדים הומניסטי:
זווית אישית ומקצועית 73
- ספרות ילדים ו"הולדת הקורא" 77
- הרחבת הדעת באמצעות איורי ספרי ילדים 93
- התנהלות הומנית והתנסות בחומרי האומנות הפלסטית 96

פרק 6

- הפצת הניסוי, התרשמות והערכה 100
- רשימת מקורות 110

ילדי גן ניסויי חיננית מציירים בולים בעקבות נושא "אחריות אישית לחברות אמיתית"

יאירי: "אמצי בלן ניסויי חיננית ריקודים"

מגוון בולים בעקבות ערכים שפותחו לאורך השנה

רון: "אמצי להלן ניסויי חינוכי אומדים בכבוד ופנולס"

דברי הקדמה

גנית וינשטיין, מנהלת הגף לניסויים ויזמות חינוכית, משרד החינוך

לפניך ספר ניסוי מסדרת ספרי הניסוי של מוסדות ניסויים.

ספר זה נכתב על ידי אחד ממוסדות החינוך הניסויים, בעקבות תהליך של כשש שנות ניסוי חינוכי חדשני, במסגרת גף ניסויים ויזמות חינוכית, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך.

ספר הניסוי מציג מודל חינוכי, שפותח כדי לאפשר למוסדות חינוך ולאנשי חינוך בשטח ובאקדמיה לבחון אפשרות יישום של המודל במערכת החינוך. בצד המודל, הספר גם מכיל דרכים ליישום, תובנות, מסקנות והמלצות מתוך העשייה.

כולי תקווה שהקריאה תהיה בעבורך מקור לחומר עיון מעניין ומלמד, ונקודת מוצא לחשיבה על תהליכי חינוך ועל הדרכים לשפרם.

הסדרה "מנסי" היא חלק ממטרת העל של גף ניסויים ויזמות ליצור ידע, לגבשו למודלים יישומיים ולהפיצם במערכת החינוך. ייעודה להתוות דרך ולשפוך אור על תהליכי שינוי פדגוגיים וארגוניים במערכת החינוך, בהלימה לרוח הזמן ובעקבות העולם המשתנה. תהליכים אלה מבוססים על תפיסה חזונית, על ניהול ידע ועל למידה ופיתוח, ומנצלים על ידי יזמות של אנשי חינוך מהשטח.

נודה להערות, למחשבות ולהארות, וכמובן נשמח לשמוע על ניסויים שנערכו בעקבות עיון בספר זה או אחר מסדרת ספרי הניסוי.

כולי תקווה שהקריאה בספר הניסוי תפתח בפניכם שבילים נוספים לחשיבה יצירתית ובונה של מערכות חינוך בישראל.

בברכת עשייה פורייה ומתמדת.

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות נושא "כדור הארץ בידינו"

נועה: ילדתי אגם כבאז אלאר

מגוון בולים בעקבות ערכים שפותחו לאורך השנה

פז: "אמרגי על ככא ואחריו, כה ככא שוי אפחאיט מה אני רוצה ואחריו, שוי אפחאיט, אפזאז ואסדרי"

דברי הקדמה

גילה יצחקי, מנהלת גן ניסויי "חיננית", מובילת הניסוי

"התנהלות הומנית? למה הכוונה?... שאלו חברותיי למקצוע. "מה זה אומר?... מה, אנחנו לא הומניסטיות?... איזה שם בחרת? גם אנחנו עוסקות בתכנים הומניים, אז מה כאן שונה?" ואכן הן צודקות. הרי כולנו, העוסקים במלאכת החינוך, באים מתוך רצון ברור לחנך לערכים, לקדם את הטוב, להרחיב את הדעת. לאחר 24 שנות עבודה, השאלה שעלתה לנגד עיניי הייתה: איך? מה לעשות כדי שהמציאות החברתית תהיה שונה? אז: איך צריך לפעול, מה יותר ומה פחות, באיזו דרך? איך אקדם את החלום שלי, לחברה הוגנת, צודקת, אכפתית, הפועלת מתוך שוויון ומודעות; ובאותו הזמן, אפעל לקידומו האישי של כל פרט במערכת, לפחות בתוך החברה בזעיר אנפין – הגן, במגמה של "מפי עולל תצא תורה", והמעגלים יורחבו למשפחה, לקהילה, לתודעה?

להפתעתי, הדרך לא הייתה פשוטה. לאחר שחקרתי את התפיסה ההומניסטית, שהתחילה עוד ביוון העתיקה ונמשכה עד ימינו, ושינתה פנים ומיקודים בהתאם לרוח הזמן והתקופה, בחרתי את הרעיונות והעקרונות הפילוסופיים המתאימים, הלכה למעשה, לתוכנית הלימודים בגן הילדים. תכננתי פעילויות המקדמות רעיונות ועקרונות אלה בדרך מגוונת ושונה מזו שבה פעלתי עד כה. נדרש לי זמן, המון זמן, כדי לגבש את ה"אני המאמין" שלי, ולעבד את המטרות ואת התכנים למשפטים מסודרים וברורים, ולתוכנית שלמה, מובנית והוליסטית, אחרת וייחודית, המקדמת את הרעיון ומפיחה משב רוח חדש ומרענן בגן. בלי המפקחת, שהאמינה ביכולתי, ובלי גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך, שהעצים את כוחי ומימן קבוצת אנשים נפלאה שהאמינה ברעיון כמוני, לא הייתי מגיעה עד הלום.

לאחר שנים רבות של עשייה חינוכית נמרצת ואכפתית, הגעתי למצב של תסכול יום-יומי. מפלס האלימות עלה משנה לשנה. חוסר הגבולות של הילדים, מחד גיסא, וחוסר האונים של ההורים, מאידך גיסא; ריבוי התוכניות וההשתלמויות שכל אחת מאתנו נאלצה ליישמן בגן – כל אלה גרמו להתנהלות לא רצויה ולא נכונה בעיניי. מצאתי את עצמי טובעת בים של דרישות, ולחוצה "להספיק" את כל "העברת הידע" לילדים, בסוף כל יום הייתי מרגישה מסוחררת ולא מרוצה מהדרך החינוכית שבה פעלתי. מצאתי את עצמי לא פעם לא קשובה לילדים, ואומרת: "לא עכשיו, אני עסוקה עם הקבוצה", או מקדישה מפגשים שלמים לפתרון בעיות וסכסוכים בין הילדים. התסכול גרם לי לחשוב ולשאול את עצמי: "מה קורה פה? מה חסר פה? מהו הרצוי? ומהו המצוי?"

שאלות אלה הביאו אותי להגות את התוכנית "התנהלות הומנית", המשלבת את מכלול התוכניות של משרד החינוך, ההשתלמויות, הגישות והתובנות, שרכשתי במהלך כל 24 שנות עבודתי, בתוכנית המושתתת על העקרונות הפילוסופיים של התפיסה ההומניסטית. תוכנית זאת נותנת מענה, ומספקת כלים להתמודדות, בתחומים הבאים: גבולות, אחריות אישית, פתרון בעיות, התנהלות עצמאית, התנהלות בדרך ארץ ואכפתיות כלפי הזולת; זאת, תוך הרחבת הידע, פיתוח תרבות המחשבה והדיבור, העמקת השורשים בתרבות ישראל והקניית ערכי מוסר ותרבות כלל-אנושיים.

ילדי גן ניסויי חיננית מציירים בולים בעקבות נושא "כולנו ביחד וכל אחד לחוד"

נוי: "אמאג'י בלן ניסויי חיננית דיאלוג"

מכאן יצאנו להגדרת השערת הניסוי: "חינוך על פי התפיסה ההומניסטית יעצים ויצמיח את אישיות הילדים לקראת התנהלות הומנית במישורים המרכזיים של החיים: בתרבות המחשבה והדיבור, בתרבות המוסרית והקהילתית, ובתרבות היצירה והאומנות."

היום, שש שנים מאז תחילת המסע אני יכולה להעיד שלילדים בגן חשוב לשמור על נורמות התנהגות הכוללות כבוד, סובלנות ורגישות לזולת, או כפי שהם מתבטאים: "להתנהל בגן בכבוד ובדרך אכפתית". הגשמת יעדי הניסוי מביאה בהדרגה לאקלים חינוכי בטוח ומוגן, שבו הילדים חשים חופשיים לפעול במרחב על פי היוזמות והרעיונות שלהם, בלי לחשוש; זהו מצב שמוליד את הערך המוסף של פניות ללמידה, של עלייה בפוריות וביצירתיות במוקדי הפעילות למיניהם, ושל פתרון בעיות בדרך מכבדת ובלתי-אלימה, במוקד גישור ופתרון בעיות שקראנו לו "שולחן הכבוד". כיום, יותר מאשר בכל שנות עבודתי, אני מרגישה שעליתי על דרך המלך, וכי אני צועדת קדימה לקראת מימוש החזון האישי שלי: להיות מחנכת הנקראת: "מורה לחיים" – מחנכת שמשפיעה על עיצוב ההתנהגות וההתנהלות של הילד לקראת היותו אדם תרבותי וערכי בעל ידע ותובנות.

המשפט "אני ואתה נשנה את העולם" מעולם לא היה קלישאה בעיניי. העולם שאליו אני חשופה, ושבנינו אני נגישה הוא במובן המיקרו: של הילד ושל המשפחה; ובמובן המקרו: של מעגלי החברה. בחיבור בין העולמות הללו נצליח לבנות חברה מתוקנת ואכפתית. התוכנית מצויה בשלבי הפצה מניפתית ל-50 גנים בחולון, באמצעות השתלמויות, ובאמצעות הדרכה פרטנית ב-12 גנים, ומעוררת עניין רב בקרב גננות המעוניינות בלמידת עמיתות ובצמיחה אישית ופרופסיונאלית, בכל רחבי הארץ.

מדבריו של א"ד גורדון: "לא יהיה ניצחון על החושך, כל עוד לא נעמוד על האמת הפשוטה, שבמקום להילחם בחושך יש להגביר את האור". התוכנית "התנהלות הומנית" באה להגביר את האור באדם/בילד, באמצעות תוכנית הלימודים השוטפת בגן הילדים.

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות טיפוח הערך "אכפתיות לאחר"

שקד: "למדתי על אהבה ופטרון בליוה"

דברי הקדמה

רונית שמולביץ, מפקחת הניסוי

מהלך הניסוי ב"גן ניסויי חינוכית בהתנהלות הומנית" בחולון היה בשבילנו אתגר חינוכי והזדמנות לחשיבה פורצת דרך ולהתפתחות אישית ומקצועית, בקרב כל הצוות החינוכי. התהליכים החינוכיים וההישגים שהושגו, הולדתם מרעיון-חלום של הגננת גילה יצחקי: לפתח ולהגשים תפיסה הומניסטית בקרב ילדים בגיל הרך, תוך הדגשת ערכי יסוד מוסריים ופדגוגיים, דוגמת: כבוד לזולת, פתרון מחלוקות בדרכי שלום ונועם הליכות, התנהלות אוטונומית וקבלת אחריות אישית, פתיחות דעת ורוחב דעת, תרבות שיח עשירה ודיאלוגית, שותפות דמוקרטית ויצירה אמנותית.

במהלך ארבע שנות הניסוי, הפך גן ניסויי "חינוכית" למודל הפצה לגנים בעיר חולון, במחוז כולו, ואף מחוצה לו. זהו מודל ייחודי, הן בתכנון, הן בעבודת צוות משותפת של יועצים אקדמיים ופדגוגיים ממכללת סמינר הקיבוצים, ושל מומחים ובעלי תפקידים חינוכיים מהגן לניסויים ויזמות, ממחוז תל אביב, מעיריית חולון וממרכז "פסג"ה" הממוקם בעיר.

לי, כמפקחת, זה היה הניסוי הראשון שהובלתי וגם הניסוי הראשון בגני הילדים בעיר חולון. בהחלט אתגר אמיתי. ראיתי את תפקידי בהקשבה לצוות הגן ולצוות היועצים, בחיבור בין כל הגורמים ואף בהובלה ובקידום הניסוי, ברמת העיר חולון. אפשרתי את חשיפת התהליך בפני גננות העיר, כאשר המטרה הייתה להרחיבו ולעודד עוד גננות ליזמות, לחדשנות ולחשיבה אחרת. החשיפה נעשתה באופנים שונים: מפגשי פיקוח, ביקורים בגן ניסויי "חינוכית" והשתלמות שניתנה לגננות במשך שנתיים רצופות. במבט לאחור, אני למדה על ההישגים הפדגוגיים בעשייה החינוכית בגן ניסויי "חינוכית": הרחבת האוטונומיה של הגננת המובילה עם צמיחה אישית ומקצועית, שיתופי פעולה רחבים ותורמים עם אנשי חינוך מהאקדמיה ומהשטח, יצירת אקלים חינוכי מיטבי וגיבוש הדפוסים הבאים: התנהלות שקולה ומתחשבת, מעורבות חיונית ורחבה של ההורים, שילוב נכסי השכלה וערכי מוסר בתוך תוכנית הלימודים הליבתית, והעשרת עולמם של הילדים באוצרות התרבות וביצירה האמנותית.

נושא שחשוב לי להרחיב בו הוא **החיבור בין אקדמיה לשדה**. במהלך 33 שנות עבודתי במערכת החינוך, ספק אם היו עוד הרבה מהלכים בעלי משמעות רבה וערך רב כמו המהלך של מפגשי התכנון והלמידה במכללת סמינר הקיבוצים, עם צוות ההיגוי הרחב שהקמנו לניסוי "גן ניסויי חינוכית בהתנהלות הומנית". צוות זה כלל את חמשת היועצים האקדמיים מסמינר הקיבוצים: פרופ' נמרוד אלוני (פילוסופיה חינוכית), ד"ר דורון לדרר (הכשרת אנשי חינוך לגיל הרך), מר דוד הררי (פסיכולוגיה חינוכית), גב' ורד גינזבורג (ספרות ילדים), וגב' פרל הדרי (תיאטרון בובות).

מהגן לניסויים ויזמות במשרד החינוך השותפה הייתה גב' חיה נסצקי – מרכזת ארצית של גנים בניסוי, מטעם עיריית חולון השותפה הייתה גב' כרמית סלונים – הממונה על החינוך בגיל הרך (בזמן תחילת הניסוי). אני ייצגתי את הפיקוח על גני הילדים במחוז תל אביב;

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות טיפוח הערך "עזרה לזולת"

עומרי: "אמא גי פרכה על אפכה ושאווה"

מדי פעם שולבו בישיבות גם סטודנטים ממכללת סמינר הקיבוצים, שעשו את עבודתם המעשית בגן ניסויי "חיננית", ובשלב ההפצה הצטרפה אלינו גם ד"ר אורלי רמות – מנהלת "פסגה" חולון. דומני שכל אחד ואחת מכם, עמיתים למלאכת החינוך, יכול לדמות את קפיצת המדרגה החשיבתית ואת האפשרויות הרבות שנפתחות, כאשר צוות רחב ומגוון שכזה מתגייס בגישה פתוחה, מושכלת ואידיאליסטית, כדי לקדם את מערכת החינוך בכלל, וכדי ולהעמיד ניסוי חינוכי בגן ילדים בפרט.

חשוב לי להדגיש בהקדמה זו את הרעיון של "תכנים שלובי ערכים", ואת השילוב בין תוכנית הליבה הלימודית לבין פרויקט תפוח לצמיחה חינוכית. נקודת המוצא של תוכנית העבודה השנתית בגן ניסויי "חיננית" היא תוכנית הליבה המחייבת, על חמשת האשכולות שבה:

- אשכול השפה.
- אשכול המתמטיקה, המדע והטכנולוגיה.
- אשכול כישורי חיים.
- אשכול האומנויות.
- אשכול מסורת ומורשת ישראל.

גילה, הגננת מובילת הניסוי, בנתה את אשכולות הליבה מסביב לציר מרכזי של "לוח השנה": מצד אחד, לוח השנה מקפל בתוכו את מכלול התכנים בתחומי המורשת והתרבות, החגים והמסורת, ומן הצד האחר והמשלים, הוא משמש כעוגן או כקולב להתנסויות השכלתיות וערכיות שבונות את שדרת ההומניות – באישיות התלמידים ובהתנהלות החברתית. כמו כן, גילה הקפידה על שמירת "רוח הגן", וזאת באמצעות כלים רבים: טיפוח המשחק הסוציו-דרמטי, הוראה אינטגרטיבית ובין-תחומית על ציר לוח השנה, ארגון אקלים חברתי של מוגנות והגינות, סביבה חינוכית מאתגרת, למידה חווייתית ויוצרת, פיתוח אינטליגנציות מרובות ומיומנויות מגוונות, שיתוף ההורים, וכן חופש אישי, משמעת עצמית ואחריות חברתית – כל אלה בדרגה גבוהה.

מתוך אשכול האוריינות התמקדה הגננת בספרות ילדים, ובתחום האומנויות ההתמקדות הייתה ביצירות אמנות ובתיאטרון בובות – כאמצעים המקדמים את מטרות הניסוי. בעבודתה התייחסה גילה לסיפורים מעולמם המציאותי, הממשי, הקרוב של הילדים בגיל הרך, וליציאה לעולמות שמעבר לכך – לעולמות רחוקים או דמיוניים ובלתי-מציאותיים. אין ספק שהבחירה של הגננת נעשתה מתוך ראייתה את החשיבות הרבה שיש לחשיפת הילדים בגיל הרך לספרות, ואת ההשפעה הניכרת של הספרות על התפתחותם. התיווך של הגננת בעת קריאת הסיפורים במסגרת קבוצה קטנה היה בעל השפעה גדולה. כך התאפשר לילדים לייצר שיח מעניין, שגרם בעקבות טקסטים ותמונות. העושר הרב העולה מתוך שיח הילדים מאשר מחדש את המקום המכובד שיש לתת לסיפור, בצד האוריינות, כחלק מהתפתחות השפה הדבורה. התרומה האוריינית של התהליך שהתרחש בגן ניסויי "חיננית" הייתה אדירה, בעיקר בתחומי אוצר המילים, המודעות הפונולוגית מתוך שמיעה, זיהוי צלילים, זיהוי אותיות, וכדומה. בצד ההתמקדות בספרות ילדים, חדר שלם הוקדש לתיאטרון, והושמו בו מסך, תלבושות ואביזרים רבים שנועדו לפעילויות הילדים. העשייה התיאטרונית של הילדים בגן, ככותבי מחזות, כבוי תפאורות, כיוצרי תלבושות, כשחקנים שמפעילים בובות וקהל של המופעים – כל אלה שימשו תשתית רחבה ונפלאה ללמידה בעלת ערך ולרכישת מיומנויות חברתיות חשובות.

על כל אלה אני מברכת, מודה לכל השותפים, ומזמינה את כל המתעניינים ללמוד מן הניסוי ולקחת ממנו כל דבר אשר עשוי לתרום לכולנו בקידום החינוך הישראלי בגיל הרך.

ילדי גן ניסויי חיננית מציירים בולים בעקבות "העצמת היחיד"

מור: "למדתי אפגייחם בכבוד אלא אלא יחס אמילפא אחר"

דברי הקדמה

חיה נסצקי, ראש תחום גני ילדים, גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך

ספר זה מתאר תהליך של בחינת רעיון והטמעתו בגן ניסויי "חיננית" בחולון. הגן הוכר כמוסד ניסויי על ידי גף ניסויים ויזמות במזכירות הפדגוגית במשרד החינוך לשנה"ל תשס"ד. הטמעת גישה חינוכית בגן הילדים מחייבת התייחסות לצורכי אוכלוסיית הגן – צוות, ילדים והורים תוך יישום מדיניות משרה"ח.

צוות: הכנסת גישה חינוכית חדשה הינה תהליך של שינוי דפוסי עבודה והתנהגות.

ילדים: הוראה תואמת התפתחות, בה הילד על צרכיו ההתפתחותיים והמשתנים בתחומים הרגשי, החברתי, הקוגניטיבי והמוטורי, עומד במרכז העשייה החינוכית.

הורים: הכרות עם הגישה, עקרונותיה ומקורותיה. ניהול דיון על סוגיות חינוכיות ושיתופם בתוכנית הלימודים הייחודית.

בהיותי ממונה על קידום ופיתוח גנים כמוסדות ניסויים, ליוויתי את גילה ואת צוות הניסוי בשלבים הבאים:

- ההתכוננות – ההחלטה לבחון את הרעיון, כתיבת הרעיון והצגתו בפני הוועדה העליונה לבחירת גנים ניסויים.
- יישום הניסוי – התנסויות, בחינת הרעיון בשדה והבנת תוכני השינוי.
- הטמעת הניסוי ומיסודו – העמקת ההבנה, והטמעת החדשנות בכל תחומי העשייה בגן עד להפיכתה לתרבות הגן.
- החונכות/ההפצה – בדיקה והערכה, ובעקבותיהן – הפצה של התפיסה החדשה והנחלתה לגנות במערכת.

ילדי גן ניסויי חיננית מציירים בולים בעקבות נושא "אני ואתה נדאג לסביבה"

לי-חי: "אמצי שגאיד חלא שנגעל באפה, שאא נגעל באימא, בלא שאלא מקא"

הפצה באמצעות "החונכות הניסויית" היא פעילות גומלין דיאלוגית, יזומה ומתוכננת, להעברת ידע בין מוסדות חינוך – בין המוסד ה"חונך", שמפתח ידע וכלים בתחומי הפדגוגיה, ארגון ההוראה-למידה ותוכניות הלימודים, לבין המוסד ה"נחנך", שמתעניין בידע המתגבש ובניסיון להתאימו לצרכיו.

החונכות מעמתת באופן העמוק ביותר את רעיונות הניסוי, הן עם המציאות של המוסד הניסויי עצמו, הן עם הסביבה, המגלה, מטעמיה שלה, עניין בניסוי.

החונכות הניסויית היא חלק בלתי נפרד מהמחויבויות החלות על מוסד ניסויי.

ספר הניסוי מציג בפני הקוראים תמונה כוללת של תהליך בחירה, התאמה והטמעה של גישה חינוכית, ושל התהוותה לכדי עשייה חינוכית. התהליך חושף את האתגרים שעמדו בפני הצוות בדרך להגשמת הרעיון, מנקודת מבט אישית.

אני מקווה כי ספר הניסוי ישמש מקור השראה לגנות בעלות יוזמה, בדרכן להגשמה אישית ומקצועית.

ילדי גן ניסויי חינוכית מציירים בולים בעקבות פיתוח המושג "שיקול דעת"

יהונתן: "לא מדגי אפוא כבוד אלא"

הסיכוי להשבת החינוך נעלץ בשיגוף פעולה בין אקדמיה ולשטח

פרופ' נמרוד אלוני וד"ר דורון לדרר, בשם צוות הייעוץ של סמינר הקיבוצים

אמרה ידועה היא, כי "בתי ספר קמים ונופלים על טיב המורים שבהם". דוח מקינזי אף הוסיף על כך לאחרונה, כי "טיב מוסדות החינוך אינו יכול לעלות על טיב אנשי החינוך המלמדים בהם". ואנחנו, השותפים בניסוי בגן ניסויי "חיננית", מוסיפים משלנו וטוענים, כי אם יש דרך טובה וידועה להעצמת אנשי החינוך ולהשבחת שירותי החינוך וההוראה שמקבלים ילדינו, הלא היא נעוצה בשיתוף פעולה הדוק בין אקדמיה לשטח – בין הוגים וחוקרים, שמומחיותם בתיאוריה החינוכית, לבין גננות, מורים, מפקחים ומנהלים שמומחיותם במעשה החינוכי.

חשוב לציין כי לרעיון זה קיים בסיס עתיק יומין, כבר במחשבה החינוכית של הפילוסוף אריסטו, במאה הרביעית לפנה"ס. מלאכת החינוך, בדומה למלאכת הרפואה, היא עשייה שהצלחתה נמדדת, בסופו של דבר, לא בדיבורים יפים ובמאמרים מעמיקים, אלא בברכה שהיא מביאה לבני האדם – בהתקדמות לחיים אנושיים טובים יותר. ומאחר שמדובר בעבודה עם בני אדם – על מכלול ההיבטים הרגשיים, השכליים, החברתיים והתרבותיים שלהם – אזי בחינוך, תבונת המחשבה ותבונת המעשה חייבות לחבור לכדי פרקטיקה מוצלחת, שכוללת למידה והתעדכנות תמידית, ובסופו של דבר מייצרת תרבות חינוכית חיובית והשפעה מבורכת על הצעירים.

כך פעלנו מראשית דרכנו יחד, בעבודה המשותפת, לבנייה ולהפעלה של התוכנית הניסויית של "גן ניסויי חיננית בהתנהלות הומנית". ברור לכולנו שהציר המרכזי של התוכנית הוא הגננת עצמה, במקרה שלנו – גילה יצחקי. כל האחרים הם משאבים תומכים – אומנם רק משאבים, אבל בלעדיהם מה שקרה ספק גדול אם היה קורה. מסביב לציר המרכזי קיים מעגל ידע שני, המינהל החינוכי: גף ניסויים ויזמות, הפיקוח על הגננות במחוז תל אביב, ומחלקת הגיל הרך של עיריית חולון. המעגל השלישי הוא של היועצים האקדמיים ממכללת סמינר הקיבוצים: עם מומחיות מגוונת בתחומי הפדגוגיה, הפילוסופיה, הפסיכולוגיה, ספרות הילדים ותיאטרון הבובות. חשוב לציין גם את המעגל הרביעי: הסטודנטיות מסמינר הקיבוצים, שעשו את ההתנסות המעשית שלהן במסגרת הגן, תוך מעורבות במערכי הניסוי עצמו.

לסיכום, אנו חווים נחת רבה מהרגע שבו נכנסנו לשותפות הזאת, ובטוחים שרק טוב צמח ויצמח ממנה. אחרי הכול, כשכולם לומדים זה מזה, צומחים יחד, מפיצים את פירות ההצלחה לעמיתים נוספים במערכת החינוך, ואף אחד אינו מרגיש מקופח, נסוג או נפסד – טוב מזה קשה לבקש.

ילדי גן ניסויי חיננית מציירים בולים בעקבות איכות הסביבה והתחשבות באחר

נדב: "אמא שלי חברה נמצא בצורה נעלזת ואי"

פרק 1

תעודת זהות ותמצית הניסוי

בחופשת הקיץ של שנת 2004, רגע לפני פתיחת שנת הלימודים תשס"ה, התכנסנו בחדר הישיבות של מכללת סמינר הקיבוצים כדי לגבש מסגרת מנחה לניסוי, שפה תיאורטית מוסכמת, ושאלת חקר. ה"אנחנו" שהתכנסנו, כבר יש בו משהו שמעיד על מהות הניסוי. ל"אנחנו" הזה שלוש צלעות: צלע ראשונה כוללת את יוזמי הניסוי: גננת "חיננית" – גילה יצחקי, המפקחת על גני ילדים של מחוז תל אביב במשרד החינוך – רונית שמולביץ, ומנהלת אגף הגיל הרך במחלקת החינוך של העיר חולון – כרמית סלונים. צלע שנייה כוללת את מרשתת גני הילדים הניסויים בגף לניסויים ויוזמות של משרד החינוך – חיה נסצקי, וצלע שלישית כוללת מרצים ומרצות לחינוך של מכללת סמינר הקיבוצים, שנבחרו והתייצבו כדי להעמיד את כישוריהם ואת מיומנותם המקצועית לטובת בניית הניסוי והגשתו: מתחום הפילוסופיה של החינוך – נמרוד אלוני, מתחום הפסיכולוגיה של החינוך – דור הררי, מתחום התיאוריה וההכשרה של חינוך הגיל הרך – דורון לדרר, מתחום התיאטרון – פרל הדרי, ומתחום ספרות הילדים – ורד גינבורג.

ליקרי יסוד

ה"אנחנו" המגוון הזה, שמעתה יכונה כאן "ועדת ההיגוי", הגיע להסכמות ראשוניות בדבר קווי המתאר או מאפייני הניסוי:

1. שם הניסוי: "התנהלות הומנית". משמע, לא רק השקפה, עמדה, תכנים, יחסי אנוש או דרכי הוראה, אלא חתירה לאורחות חיים ולהוויה חינוכית, אשר מגלמים הלכה למעשה את הטוב והראוי שברוח האדם.
2. השערת הניסוי: "גן ילדים בהתנהלות הומנית, אשר משלב בצורה מובנית והוליסטית את ערכי ודרכי החינוך ההומניסטי, יקדם את הילדים בצורה מיטבית לקראת הגשמת החזון החינוכי של מימוש עצמי, אחריות חברתית ועושר תרבותי".
3. "שכל קולקטיבי" של השותפים בניסוי: הודגשה החשיבות של שיתוף הפעולה בין אנשי השדה והאקדמיה, כשווים, כמתדיינים "בגובה העיניים", הלומדים הדדית האחד מרעהו, והמאמינים ש"שכל קולקטיבי" – אשר מתפתח משיתוף פעולה פתוח, ביקורתי, שוויוני, מושכל וחברי – יהיה פורה ויעיל הרבה יותר מכל "שכל בודד" של מומחה זה או אחר.

4. חינוך הומניסטי שבמרכזו האדם, כל אדם, ולא רק הילד: בניגוד לתפיסה הפשטנית והחד-ממדית שמזהה את ההומניזם עם "הילד במרכז" או "להיות נחמד לאחרים", בתוכנית חינוכית זו ההתכוונות היא להסתייע במורשות החינוך ההומניסטי מהתקופה הקלאסית והמודרנית כאחת, ולקדם את התלמידים, הן במישור של הגשמה עצמית, והן במישור של התפתחות תרבותית. כפי שהוצג בהשערת הניסוי, המטרה של ההומניזציה, של טיפוח האישי והאנושי אצל ילדי הגן, או של קידום לקראת חיים אנושיים מלאים והגונים, כוללת את היסוד של פיתוח הפוטנציאל האישי וההגשמה העצמית, אך לא פחות חשוב מכך גם את היסודות: אחריות חברתית, אזרחות טובה ועושר תרבותי.

5. הקניית חשיבות מיוחדת לחינוך האומנותי בכלל, ולתיאטרון ולספרות הילדים בפרט: להעדפה זו יש צידוקים: א. מן ההיבט החינוכי-פסיכולוגי, הקשור בעובדה שהתנסויות באומנות הן טבעיות ונגישות יותר לילדים צעירים מאשר התנסויות קוגניטיביות או שכלתניות; ב. מן הסיבה שבשנים האחרונות חל צמצום בחינוך האומנותי, והתמעטו ההזדמנויות של הילדים להיחשף לאומנות איכותית שאינה שבויה בתרבות הרייטינג; ג. מן הסיבה שהתנסויות מודרכות באומנות מוכחות כיעילות ביותר לטיפוח האותנטיות והיצירתיות של הפרט, כמו גם לטיפוח המידות הטובות המוסריות: אכפתיות, אמפתיה, רגישות וסובלנות כלפי האחר.

6. טיפוח רב-צדדי של אישיות התלמידים בשבעה ממדים מרכזיים:

א. פיתוח דימוי עצמי חיובי או תחושת ערך עצמי – שהם שווים, נחשבים, מקובלים ומסוגלים – וזאת, כתנאי הכרחי לאמון של התלמידים בעצמם כבעלי יכולת לנתב את חייהם לקראת חיי איכות ומשמעות;

- ב. הגברת העניין בסביבה האנושית והטבעית, וזאת, כדי לפתח בילדים חדות חיים, חיוניות פנימית ומעורבות אישית בעשייה חברתית ובתכנים תרבותיים;
- ג. פיתוח כשירויות רגשיות, תוך-אישיות ובין-אישיות, של קשב פנימי ו"כלכלת" הרגשות, ושל אכפתיות אמפתית ומכבדת ביחסים עם הזולת;
- ד. פיתוח כשירויות תבוניות הכוללות הערכה נכונה, חוש מידה ושיקול דעת, תוך כדי הפעלת חשיבה רפלקטיבית, גישה ביקורתית ורגישות ערכית;
- ה. עמדה אוטונומית המייצגת מחשבה עצמאית, אחריות אישית ואיתנות של האופי;
- ו. פיתוח עמדה אותנטית הניכרת ב"קול אישי", אשר מפיק את תכניו ומעצב את עצמיותו בדיאלוג תוך-אישי מתוך הזנה עצמית והנעה פנימית;
- ז. פיתוח האומץ להיות "בלתי מושלם", ולפעול גם במצבים עמומים וחסרי פתרונות פשוטים וחד-משמעיים.

7. טיפוח השכלתי ותרבותי, שמתמקד בששת המרכיבים הבאים:

- א. אוריינות לשונית ותרבות שיח;
- ב. השכלה רחבה, ידע עולם וערנות ומודעות לאקטואליה;
- ג. ידע במקצועות המרכיבים את תוכנית הלימודים;
- ד. כישורי חשיבה;

ה. גישה פילוסופית (חקרנות, רציונליות, דיאלוגיות וביקורתיות);
ו. אוריינות אמנותית (בצריכה ויצירה של אמנותית).

8. חינוך למוסריות הומניסטית ולתרבות דמוקרטית, המבוססת על מורשת היהדות, על מגילת העצמאות, על חוקי מדינת ישראל, ועל האמונות הבין-לאומיות לזכויות האדם ולזכויות הילד: זאת, כך שתתגבש עמדה מוסרית ודמוקרטית החותרת להבטיח לכל בני האדם – בלי תלות בהבדלים במין, בדת, בלאום או במעמד – את הזכות ואת ההזדמנות לחיים מכובדים שמאפייניהם רווחה, חירות, עושר תרבותי, שותפות אזרחית והגשמה עצמית.

9. אקלים חברתי מיטבי המשרה מוגנות, הגינות וקהילתיות, וכולל את שבעת המאפיינים הבאים:

- א. תחושת ביטחון פיזי, רגשי ונפשי שמתורגמת לנימוחות ורווחה אישית;
- ב. תחושה משפחתית של חיבה ואהדה, בשילוב יחס אישי מצד אנשי החינוך, ותחושה ש"אני התלמיד" אכן חשוב ויקר להם;
- ג. תחושת שייכות ושותפות, הניזונה ממעורבות פעילה בהכרעות המוגעות לתרבות הגן;
- ד. נורמות היגיון, הגינות ושקיפות, שממזערות את תחושת השרירות והכוחנות;
- ה. נורמות של כבוד הדדי ושל אכפתיות לרווחת הזולת, לצדק חברתי ולאיכות הסביבה;

ו. הגברת מעורבותם של ההורים ושל התלמידים בעיצוב מאפייניו ותכניו של הגן, כולל תרומת ההורים בהעשרת תוכני הלימוד, ותרומת התלמידים בקביעת אורחות החיים של המוסד החינוכי;

ז. שיתופי פעולה עם ארגונים חברתיים בקהילה, דוגמת בתי ספר, מתנס"ים, בתי אבות, ואגודות של צער בעלי חיים ושל שמירת איכות הסביבה.

10. תפוז"ח* (תוכנית פיתוח חינוכית) כהיגיון המנחה של תוכנית הלימודים ושל סדרי החיים: הרעיון המנחה של תפוז"ח קובע, כי יש להעניק קדימות להתנסויות שמפעילות ומפתחות את מגוון הכישורים והאינטליגנציות של הילדים, על פני משימות של הנחלת גופי ידע ומיומנויות טכניות. התפוז"ח מבוססת על ידע מתחום החינוך ההומניסטי בכלל, ומתחום הפסיכולוגיה ההומניסטית בפרט. היא חותרת לפיתוח מקיף ורב-צדדי של אישיות התלמידים, וברוח זו מעוצבים התכנים והאמצעים של הלימודים לאורך השנה בכלל, וסביב חגי ישראל בפרט.

* תפוז"ח - הוא תפיסה פדגוגית שפותחה באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, משרד החינוך.

ילדים, מאפיינים, פגאח ופאמא

1. זרימה חופשית בפעילות הילדים, המושתתת על חירות ובשלות: על יסוד ההכרה שחופש אמיתי הוא פונקציה של התפתחות ובשלות, כבר בהגדרת הניסוי הוצג השילוב בין המטרה של מימוש עצמי, לבין מטרות של אחריות חברתית ועושר תרבותי. הלכה למעשה, הדבר ניכר בפעילות הלימודית והחינוכית בגן, אשר מדגישה את השילוב בין הרחבת חופש הבחירה והאוטונומיה האישית לבין פיתוח יכולות של הנהגה עצמית ואחריות אישית וקבוצתית. בשגרת היום-יום, ילדי הגן רשאים לפעול בכל המוקדים – בלי הגבלת כמות הילדים, ועם עידוד רב ליוזמות אישיות, ליצירתיות, למקוריות ולספונטאניות. אולם הדבר נעשה תוך הדגשת הנורמות המחייבות: כבוד, הגינות ושמירת "האמנה הגנית", שנקבעה בשיתוף הילדים, ומתוך הכרה עצמית שלהם בחשיבותן של נורמות התנהגות אלה. עדות להתקדמות בהגשמת יעד זה ניכרה בכך שהילדים הדגישו שחשוב לשמור על נורמות ההתנהגות: כבוד, סובלנות ורגישות לזולת; או כפי שהם התבטאו, "להתנהל בגן בכבוד ובדרך הומנית". בגן התפתח אקלים חינוכי בטוח ומוגן, שבו הילדים חשים חופשיים לפעול במרחב על פי היוזמות והרעיונות שלהם, בלי לחשוש; כך נולד הערך המוסף של פניות ללמידה, ושל עלייה בפוריות וביצירתיות במוקדי הפעילות בגן. יותר מבעבר, ניתן לראות את הילדים "זורמים" בחופשיות ובטבעיות משולחן יצירה אחד למשנהו, כדי להשלים את עבודותיהם; מתכננים ובונים ביצירותיות ובשיתופי פעולה במוקד הקוביות; פועלים במרכז תיאטרון הבובות כמחזאים, כבמאים, כשחקנים, כמעצבי תלבושות וכבוני תפאורות; ובזכות התוכנית בספרות ילדים ובשפה חזותית, הילדים ערים יותר לעושר הלשוני, לידע העולם, למסרים הרעיוניים, לערכים החברתיים, ולהקשרים המגוונים של הנושאים בחייהם האישיים ובחברה הישראלית.

2. כתיבת "אמנת ההתנהלות בגן ניסויי חינוכית", בשיתוף הילדים וההורים, ומיסוד "שולחן הכבוד": שני מהלכים אלה הובלו כדי ליצור מסגרת ערכית ושפה משותפת לחשיבה ולהתנהלות, וכן להקים מנגנונים יום-יומיים לבירור עניינים ולפתרון מחלוקות. כך נוצרה תודעה נורמטיבית משותפת, שהיא תנאי יסוד לחברה מתפקדת, מתוקנת והוגנת.

3. שיטת "רגעים חינוכיים", המתמקדת באיכויות ובהתנהגויות הומניסטיות בהיבטים ספציפיים של חיי הגן: רצפים של זמנים ושל פעילויות – דוגמת רגע של "בוקר טוב" וקבלת הילדים וההורים, רגע של קריאת ספרים, רגע של ארוחה, רגע של יום הולדת, רגע של תיאטרון, רגע של יצירה אמנותית, או רגע של פתרון מחלוקות בשולחן הכבוד – אשר הגנות נדרשות להטעין אותם ביסודות הומניסטיים של הצמחה אינטלקטואלית, רגשית, מוסרית או יצירתית.

4. עיצוב סביבה מרחבית חינוכית, המתבטאת בסביבות לימודיות עשירות באמצעים מעודדי צמיחה אישית והרמוניה חברתית: מהלך זה כלל ארגון שולחנות היצירה בהתאם לתוכנית; דהיינו, כך שתאפשר התנהלות עצמאית ויוזמה חופשית לשם הבעה יצירתית אמיתית של הילד. כמו כן, הועמדו שולחנות יצירה קבועים להדבקה, לציור בצבעים ובגירים למיניהם, כיור ניקיון ורחצה, מגוון חומרי יצירה לסדנת חומרים. עוצבו מחדש פינות הגן ומרכזי הפעילות, כולל הרחבה ניכרת של פינות הספרייה ותיאטרון הבובות. באותו הזמן עוצב מחדש גם מרחב המשחקים והפעילות בחצר, תוך הדגשת העקרונות של ריבוי אפשרויות, בטיחות וחזות אסתטית, כגירוי לפעילות.

5. צמצום האלימות בעקבות פיתוח כישורים שכליים, רגשיים, מוסריים וחברתיים: כפי שעלה בפרויקט "מורים חוקרים", שבחן את השפעת השיח ההומניסטי על מידת האלימות ועל הדרכים לפתרון בעיות בגן, בגן ניסויי "חיננית" נצפו פחות מקרים של התנהגות אלימה בהשוואה לקבוצת הביקורת. מצד אחד, היו פחות מקרים של גילויי אלימות – פיזית ומילולית, ומן הצד האחר נצפו יותר דרכים חיוביות לפתרון קונפליקטים: הומור, שיקול דעת, ריסון עצמי, גישור, פשרה, בירור המסתמך על "האמנה הגנית" וכדומה. ההשקעה בתרבות שיח מפותחת, בכתובה ובאכיפה של "אמנת ההתנהגות הגנית", בטיפוח רפרטואר עשיר של יכולות אינטלקטואליות ורגשיות, בביסוס "שפת הג'ירף", בפיתוח דמיון אמפתי, ובהטמעה של שיקולי דעת ודרכי התנהגות המבטאים אכפתיות מוסרית – כל אלה יצרו תשתית רחבה למנגנונים ולהליכים חלופיים לאלה המבטאים כוחנות, קפריזיות, אגואיזם ואלימות. במילים אחרות, התפתחה תרבות של אחריות מוסרית – אישית וחברתית – שאחד מפירותיה הוא צמצום היקף האלימות בגן והרחבת השימוש בהנמקות הגיוניות ומוסריות.

6. תכנים משולבי ערכים: אל תוכנית הלימודים הליבתית של משרד החינוך, על ציר מעגל השנה, נשזרו תכנים חינוכיים הומניסטיים, בדמותם של ערכי ההיגיון, ההגיונות, ההרמוניה, האחוה, הכבוד ההדדי והדיאלוג. לשם דוגמה, ההתוודעות לחג הפורים ולמסורות הכרוכות בו נעשתה תוך התמקדות בהבדלים שבין שלטון מלוכני לשלטון דמוקרטי, בין התייחסות עריצה ומפלה להתייחסות הומנית והוגנת; כמו גם תוך הדגשת ההתייחסות הבלתי ראויה כלפי נשים בכלל, וכלפי המלכה וְשִׁפְתֵי בִּפְרֵט – דבר העומד במנוגד למחויבות ההומניסטית והדמוקרטית לשוויון ערך האדם בכלל, ולשוויון בין המינים בפרט.

7. עץ הדעת וענפים אומנותיים כאמצעי להצמחת האישיות: אחת מן ההשתמעויות של תפ"ח (תוכנית פיתוח חינוכית) היא התייחסות אל "עץ הדעת" ואל ענפי האומנות, לא כאל חבילות ידע ומיומנויות שיש לרוכשן, אלא כידע המתורגם לצמיחה אישית ולפעילות משופרת בשגרת היום-יום.

לפיכך, העיסוק בדעת ובאומנות נעשה תמיד מתוך:

1. זיקה ורלוונטיות לעולם הממשי של הילדים;

2. התייחסות לאירועים אקטואליים בישראל ובעולם (תרבותיים, פוליטיים, תקשורתיים וכדומה);

3. מחויבות להרחבת השכלה כללית ולפיתוח כישורי חיים ומיומנויות חשיבה ויצירה; במילים אחרות, ברוח הפילוסופיה ההומניסטית והחינוך המתקדם: המבחן האחרון של החינוך אינו במה אדם זוכר ויודע לדקלם, אלא בשגרת חייו לנוכח האתגרים הנקרים על דרכו: השכליים, הרגשיים, המוסריים והחברתיים.

אבני דרך

ניתן לחלק את מהלך הניסוי ואת הגשמתו לשני חלקים: החלק הראשון כולל את השנה הראשונה והשנייה לניסוי, והוא מתאפיין בלימוד, בפיתוח ובהטמעה; החלק השני כולל את השנה השלישית והרביעית, והוא מתאפיין בשלב ההשתלמויות, החניכה וההפצה.

במהלך השנתיים הראשונות, העבודה המשותפת על פיתוחו וקידומו של הניסוי כללה את הרכיבים הבאים:

1. ישיבות של מליאת ועדת ההיגוי לניסוח של יעדים, לבחינת הגשמות והישגים, ולפיתוח שלבים נוספים לעתיד. הישיבות התקיימו בתכיפות של אחת לשלושה חודשים לערך.
2. לימוד של הגננת ושל הסייעת במסגרת שיעורים סדירים במכללת סמינר הקיבוצים, בתחומים המיוחדים: תיאטרון (כולל סדנת בנייה, האנשה והמחזה בתחום תיאטרון הבובות) וספרות ילדים (כולל אלמנטים תוכניים וחזותיים). בעקבות מפגשים אלה התקיימו גם מפגשים אישיים להרחבה ולפיתוח של ידע ומיומנויות בתחומים אלה.
3. ביקורים של חברי ועדת ההיגוי בגן, לצורכי התרשמות, התוועדות, התייעצות וגיבוש רעיונות חדשים.
4. ביקורי הדרכה בגן, של בעלי התפקידים הבאים: דורון לדרר (הדרכת הגננת והסייעת בתחום החינוך בגיל הרך, וגיבוש התכנים והדרכים בפעילות הגן); פרל הדרי (פעילות עם הגננת, עם הסייעת ועם הילדים בתחום התיאטרון, כולל: המחזה, תלבושות, משחק ועוד); ורד גינזבורג (פעילות עם הגננת, עם הסייעת ועם הילדים בתחום ספרות ילדים).
5. הדרכת הסטודנטיות שעבודתן המעשית נערכה בגן ניסויי "חיננית" (שתי סטודנטיות, יום בשבוע).
6. פגישות אישיות של הגננת ושל הסייעת עם יו"ר ועדת ההיגוי, נמרוד אלוני, בעניין היעדים, האתגרים והקשיים במימוש הניסוי ובקידומו.
7. הרצאות של הפסיכולוג החינוכי דור הררי ושל ורד גינזבורג בנושא חשיבות האיורים ותרומתם בספרות ילדים, במפגשים עם ההורים בשעות הערב.

8. הרצאות לגגנות עמיתות מן העיר חולון, ביוזמת המפקחת רותית שמולביץ ומנהלת המחלקה לגיל הרך של העיר חולון (דאז), כרמית סלונים.
9. התייעצויות ודיונים עם מבקרים שונים מדרגות הניהול והפיקוח של משרד החינוך, שבאו להתרשם מן הניסוי.
10. תיעוד שוטף של מהלכי הניסוי ושל תוצריו, כולל איסוף תוצרי הילדים בתלקיט: ציורים, דפי כתיבה, דפי משימה ודפי תצפית על התפקודים הרגשיים, החברתיים, השכליים וההשכלתיים. התלקיט הוא גם כלי הערכה המשמש מקור מידע על יכולות הילד בתחומים שונים, ומסייע בהערכת התקדמות הילד, באיתור צרכיו ובבניית דרכי התערבות ולמידה מתאימות. כמו כן, נעשה בגן שימוש באמצעים הכוללים צילום וידיאו, צילום תמונות, תיקיות במחשב, תצפיות ושיחות אישיות, איסוף משובים והערכות. מפגשים עם ההורים וכן ישיבות ועדות ההיגוי תועדו באופן שוטף.
11. הערכות של שלבי הניסוי ושל תוצריהם באמצעות תצפיות מומחים ומפקחים, ובאמצעות משובים מן הגגנות, מן ההורים ומן הילדים.
12. מפגשי פיקוח לכלל גגנות העיר חולון בהן נחשפו לתכנית.

האכה אמשל פאן ניסויי "חינוכי"

1. שיפור בהרגשת השייכות ובתחושת הערך העצמי, ומכאן גם בתחושת הביטחון והמוגנות שמאפשרות מימוש עצמי פורה ויצירתי.
2. שיפור במודעות האוריינית והביקורתית בזמן צפייה בסרטים ובתוכניות טלוויזיה, כולל התייחסות למסרים חברתיים גלויים וסמויים, להתנהגויות אלימות ולחלופות אפשריות.
3. התנהלות חופשית וזורמת בין מוקדי הגן השונים באופן עצמאי ויזום, עם מיעוט של קונפליקטים ועם דרכים יעילות לפתור אותם כשהם מתעוררים.
4. התפתחות תרבות דיבור והתנהגות עשירה בערכים מוסריים, בשיח שקול ומנומק, באוצר מילים רחב, ובגילויים של אכפתיות ואמפתיה כלפי אחרים.
5. התרחבות השימוש "בשפות לא אלימות", כגון "שפת הג'ירף", "חוקי היער הירוק", "דוסו" ועוד לפתרון בעיות חברתיות.
6. התרחבות הפעילות בתחומי ספרות הילדים, נפח קריאה, כשירותים לשוניות וידע עולם.
7. התרחבות הפעילות בתחום תיאטרון הבובות; רכישת כישורי המחזה, משחק, הכנת תפאורות ותלבושות; רכישת מיומנויות טכניות ומנהגי קהל צופים תרבותי.
8. שינוי במתכונת ההוראה של תוכנית הליבה הגנית, לתכנים המשלבים ערכים הומניסטיים והמתייחסים לעולם הילדים ולאקטואליה החברתית והתרבותית.

9. העצמת היחיד באמצעות ימי ההולדת בגן, המתבצעים בהפעלה עצמית של הילדים, זאת על פי תכנון וארגון מוקדם בשיתוף ההורים ובביצוע הילדים (ההורים והילדים מקבלים דפי הנחיה ועזרה במגוון משחקים והפעלות).
10. הרחבת הדיאלוג בין המבוגרים לילדים בגן, והתמעטות השיח הסמכותני-כפיייתי.
11. "כוכב השבוע" – תוכנית שנשזרת לאורך השנה. מטרתה העצמת היחיד ומתן מקום של כבוד אמיתי לייחודיות של כל ילד וילדה.
12. הכנסת נוהג של "אחראי כבוד": תפקיד שמתנהל בגן ובעיקר בחצר, ומיועד להעניק לילדים סמכות לניהול ולשמירת הנהלים שנקבעו יחדיו. "אחראי כבוד" אחראי לפייס ולגשר בין שני חברים שנקלעים למריבה או לחוסר הסכמה, באמצעות השפה שנרכשה בגן.
13. קביעת תקנון משותף: על ידי כל ילדי הגן לכל מוקדי הגן והחצר. התקנון נועד לארגן וליידע איך מתנהלים במוקד באופן עצמאי, אמפתי ונורמטיבי.
14. הרחבת העיסוק בתכנים הקשורים בכישורי חיים ובעמדות ערכיות, כולל תזונה נכונה, אורח חיים בריא, יחס לבעלי חיים ושמירה על איכות הסביבה.
15. הרחבת הפעילות והשותפות עם ההורים, כולל הרצאות, קבוצות דיון משותפות, עבודה על האמנה והתקנון, מילוי משוברים, פעילויות אחר הצהריים ותכנון אירועים וימי הולדת.
16. הרחבת שיתוף הפעולה עם בית הספר היסודי השכן, "משה שרת".

